

INSTITUT PRO POLITIKU
A SPOLEČNOST

O cílech a podmínkách podpory výzkumu a vývoje v Česku

SBORNÍK ZE SEMINÁŘE | únor 2017

O cílech a podmínkách podpory výzkumu a vývoje v Česku

Sborník ze semináře Pracovní skupiny Věda, výzkum a inovace

OBSAH

Úvodní slovo předsedy Hospodářského výboru PSP ČR.....	3
Co od výzkumu očekává podnikatelská veřejnost	4
Abychom věděli, o čem mluvíme	5
Překážky růstu konkurenceschopnosti českého vysokého školství	7
Vysokoškolský zákon potřebuje novelu v zájmu zvýšení konkurenceschopnosti České republiky	8
Rozhodují jednotlivosti: nelze vytvořit dobré profesně orientované studijní obory bez skutečné spolupráce VŠ s firmami.....	10
Inovační kapacita Česka: Potenciál aplikovaného výzkumu a inovací pro konkurenceschopnost	13
Výzkum ve společenských a humanitních vědách je významný (nejen) pro stát a veřejnost.....	15
Metodika 17+ z pohledu vysokých škol.....	16

Úvodní slovo předsedy Hospodářského výboru PSP ČR

Ivan Pilný

K problematice výzkumu, vývoje a inovací probíhá v současné době intenzivní diskuse jak odborná, tak politická. Stručně shrnuto – na jedné straně leží požadavky na nárůst veřejných financí do tohoto sektoru, na straně druhé neuspokojivé výsledky zejména pro českou ekonomiku. Toto tvrzení je zjednodušující, existují oprávněné požadavky na vyšší financování stejně tak jako prokazatelné výsledky. Jsou to však spíše výjimky.

Návod ke změně není jednoduchý. Diskutuje se o metrice – měření, zvýšení spolupráce mezi podnikatelskou a výzkumnou sférou, o legislativních a rozpočtových změnách, dokonce i o novém ministerstvu. V následujících řádcích se pokusím shrnout svůj názor – názor předsedy Hospodářského výboru PSP ČR, ale také dlouholetého manažera a podnikatele.

Budu vycházet z faktů. O současný způsob měření výsledků se opírá institucionální a projektové financování. Publikační výsledky a patenty vypadají na papíře dobře. Nicméně systém je zkreslen jak účelově využívanými časopisy, tak patenty podanými pouze v ČR. Těch je významně převažující množství a mohou a jsou snadno zneužitelné nebo využitelné jinými subjekty. Velké zdroje financování pocházejí z fondů EU a ty za několik let zmizí nebo budou drasticky omezeny. Zdroje státního rozpočtu jsou a budou omezené neustálým růstem mandatorních výdajů. Je třeba přejít k získávání většího objemu prostředků od firem. Příklady tu jsou – Fraunhofer Institut v Německu využívá ke své rozsáhlé a úspěšné činnosti daleko více soukromých zdrojů, zavést „model financování Fraunhofer“ by bylo velmi vhodné také u nás.

Co je třeba, podle mého názoru, udělat? Rozdělit veřejné financování do dvou kategorií – první je služba občanům, která není výdělečná (kultura, jazyk, humanitní a sociální vědy...), druhá jsou činnosti, které

mohou být konvertovány v komerční ziskovou aktivitu. Tou nemyslím patenty, ale prodej licencí, vývoj služeb a výrobků, co nejrychleji umístitelných na trhu. První kategorii by měl financovat stát, druhou smíšené veřejné a podnikatelské prostředky.

Zvýšení spolupráce mezi podnikatelskou a vědeckou sférou je podmíněno lepší vzájemnou informovaností a vznikem nových smíšených finančních nástrojů s participací obou stran. Bez fungujícího trojúhelníku stát, věda, podnikání zůstanou strategie jako je Průmysl 4.0 na papíře.

Způsob měření návratnosti investic do výzkumu, vývoje a inovací by měl být změněn. Bude jistě jiný pro humanitní vědy, základní výzkum a aplikovaný výzkum.

Nově vzniklé instituce financované z veřejných a evropských prostředků by měly být nemilosrdně otestovány na udržitelnost s minimem dodatečných prostředků. Jinak se stanou pastmi na peníze, které budou jinde chybět.

Výzkum, vývoj a inovace nemohou řídit úředníci, proto považuji osobně nápad na zřízení nového ministerstva za zcestný. Nicméně stát jako investor má právo kontrolovat návratnost investic a stanovit jejich pravidla.

Po zkušenostech s projednáváním vysokoškolského zákona a zákona o výzkumu, vývoji a inovacích bych chtěl apelovat na všechny zúčastněné subjekty, tím míním více lidi než instituce, aby hledali konsensus nikoli kompromis. Hledání konsensu je diskuse, která vede ke společnému cíli, kompromis je dohoda, která se nelíbí nikomu a je dříve nebo později porušována a obcházena. Cílem by měla být nejen výtečná pověst českých vědců a výzkumníků, fungující ekonomika, která uspokojuje nejen vědce, ale všechny občany, ale také stát udržující si svoji identitu a kulturu.

Ivan Pilný

Poslanec (ANO)
Předseda HV PSP ČR

Ivan Pilný vystudoval Elektrotechnickou fakultu ČVUT, obor technická kybernetika. V letech 1962–1991 zastával odborné a manažerské funkce ve firmách zabývajících se informačními technologiemi, od roku 1990 podnikal. Působil jako generální ředitel Microsoftu pro Českou a Slovenskou republiku a jako prezident SPIS. Posléze zastával funkci předsedy představenstva Český Telecom a generálního ředitele alternativního operátora eTel. V současné době působí jako prezident Tuesday Business Network.

Je členem správních rad charitativních a spolkových organizací. Vydal šest knih o podnikání, internetu a mozku. Vystupuje veřejně jako lektor a moderátor konferencí.

V letech 2009–2012 byl místopředsedou Obcane.cz, od roku 2014 je členem hnutí ANO. V roce 2013 byl zvolen poslancem Parlamentu ČR, kde působí jako předseda Hospodářského výboru.

Co od výzkumu očekává podnikatelská veřejnost

Zbyněk Frolík

Výsledky mé firmy (Linet), její úspěch, je založen na řadě faktorů. Patří k nim i využití výsledků výzkumu. Pokud tedy pokládám otázky, k čemu by výzkum měl být, proč a jak by jej měl stát podporovat, pak to není teorie, ale vlastní zkušenost.

Za dobu svého působení v řadě rad a orgánů, které mají v péči státní podporu výzkumu a vývoje, jsem už slyšel řadu důvodů a logických úvah na toto téma. Ovšem hlavní, co vidím a stále platí je, že se svět podnikatelů, kteří chtějí prorazit, chtějí být světově úspěšní (a není jich v Česku bohužel příliš mnoho), se moc nepotkává světem vědců. Každý mluví jiným jazykem, každý má své tempo práce a rozhodování.

Do české vědy se za posledních 5 let nalilo okolo 500 miliard korun z toho téměř 190 miliard do vysokých škol a Akademie věd. Sledujeme velmi podrobně kolik lidí ve výzkumu zaměstnáme a kolik peněz kam a na co rozdělíme, ale vlastně měříme jen publikační výstup. O tom, jak tyto peníze

zvyšují životní úroveň obyvatel ČR, zvyšují daňové příjmy státu, či přispívají k reálné prestiži ČR, nemáme ani ponětí a ani se nesnažíme to měřit. Co neměříme to ani pořádně neřídíme.

Druhým významným problémem je dostupná kvalifikovaná síla pro výzkum, vývoj a inovace v podnicích, na školách i ostatních výzkumných organizacích. V ČR je jí nedostatek a vzhledem k demografii a strukturálním změnám v zájmu studentů o typ studia ani v budoucnu nebude. Proto je nutno ji dovést vhodnou imigrační politikou např. z Ukrajiny, Běloruska, Bulharska či Ruska.

V následující prezentaci jsou shrnuty mé poznatky a zkušenosti s podnikatelskou sférou i výzkumníky. Pokud budeme umět odpovědět na položené otázky, budeme o dost dál, než jsme v současnosti.

Zbyněk Frolík

Prezident skupiny Linet
Viceprezident SP ČR

Zbyněk Frolík je absolventem ČVUT. V roce 1990 založil skupinu LINET, která při současném obratu 6,5 miliardy Kč patří ke čtyřem největším výrobcům nemocničních lůžkových systémů ve světě. Založil úspěšnou Akademii produktivity a inovací. Je spoluautorem knihy Štíhlý a inovativní podnik a spoluautorem řady mezinárodních patentů. Byl členem Rady vlády pro rozvoj lidských zdrojů, Rady vlády pro výzkum, vývoj a inovace a poradcem řady ministrů průmyslu. Je viceprezidentem Svazu průmyslu a dopravy ČR, vědecké rady Ústřední vojenské nemocnice, členem Rady vlády pro konkurenceschopnost a hospodářský rozvoj a Kontrolní rady TAČR.

V ČR obdržel titul Podnikatel roku 2003, Manažer roku 2009, a v roce 2011 státní vyznamenání – Medaili za zásluhy. Stal se Osobností byznysu ČR v roce 2013. Obdržel titul Finalist World entrepreneur of the year 2004 v Monte Carlo a Ruban d'Honneur 2011 v Paříži.

Abychom věděli, o čem mluvíme

Rut Bízková

Pokud máme uvažovat o cílech a podmínkách podpory výzkumu v České republice, musíme brát v úvahu dosavadní vývoj a současnou situaci, současné „rozložení (lidských) sil a peněz“ v oblasti výzkumu a vývoje, zároveň zvažovat světové trendy a pravděpodobné místo českých subjektů v mezinárodní konkurenci.

Zásadní změny, ke kterým ve světě dochází, lze ve velké zkratce charakterizovat jako nástup „věku technologických firem“ – pokud před deseti lety tři z šesti firem s největší tržní hodnotou pocházely z energetiky a jen jedna firma byla technologická, dnes patří pět ze šesti prvních příček právě technologickým firmám, jedno místo zůstalo energetice.

Rozbor a zdůvodnění předchozí věty je na samostatný článek, proto zůstaňme jen při tomto konstatování a zprávy pro Českou republiku – to, co nazýváme Průmyslem 4.0/další průmyslovou revolucí, se evidentně děje, pro Česko je to velkou příležitostí a velkým rizikem.

Stále ještě jsme zemí, kde se vyrábí zejména součástky do výrobků, které na trh dodává někdo jiný, zároveň jsme zemí, kde vzniká řada firem (nejen) v IT oboru. Ty jsou schopny dodávat na trh konečné produkty, které jsou

založeny spíše na schopnostech a znalostech lidí než na zpracování velkých objemů hmoty.

I když řada inovací není založena na výzkumu, výzkum je považován za hlavní „hybnou sílu“ inovací. Finanční prostředky vložené do výzkumu by tedy měly přinést efekt v konkurenceschopnosti České republiky, v lepších podmínkách pro život lidí v naší zemi. Při uvažování o další podpoře výzkumu je proto třeba brát v úvahu fakta:

Česko je v současnosti na evropském průměru ve vkládání financí do výzkumu a vývoje – 2 % HDP je evropský průměr, více než v ČR se vkládá do výzkumu pouze v devíti zemích EU. Více než polovinu prostředků vkládají do výzkumu firmy, ve firemních investicích do této oblasti jsme na 11. místě z 28 zemí EU, i když v konkurenceschopnosti (měřeno podle inovačního scoreboardu EU 2016) jsme na 16. místě. V roce 2016 nejvíce prostředků do výzkumu vložily zahraniční podniky, a to dvojnásobek toho, co ústavy Akademie věd ČR, domácí podniky vložily do výzkumu tolik co vysoké školy. Celkové prostředky do výzkumu rostou dynamicky od roku 2005, největší změny se udály v zahraničních firmách a na vysokých školách. V roce 2016 narostly finance do výzkumu u zahraničních firem na 1,9násobek roku 2010, ve stejném

poměru došlo ke změně na vysokých školách mezi roky 2010-2012. V současnosti vysoké školy absorbují 45 % všech veřejných zdrojů do výzkumu, výzkum tvoří zásadní položku v jejich rozpočtu a uvažování o tom, že lze pohlížet na financování škol nezávisle z hlediska vzdělávání a z hlediska výzkumu je tímto faktem limitováno.

Zároveň je evidentní, že prostředky do výzkumu rostou výrazně rychleji než počet lidí ve výzkumu – přitom v evropském porovnání u lidí platí to, co u financí: Jsme na evropském průměru, a tak případné očekávání, že do výzkumu přijde v dalších letech podstatně více lidí, není příliš realistické.

Naší dlouhodobou zvláštností je to, že máme – jako relativně malá země – velmi podrobné přehledy a statistiky, bohužel při uvažování o budoucnosti si v nich příliš nečteme a pak do vývoje oboru ne úplně šikovně zasahujeme. To je příběh informačního systému výzkumu a vývoje, jehož poslední věrohodná data z roku 2014 ukazují, že za veřejné peníze bylo vyprodukováno okolo 60 tisíc výsledků výzkumu, z toho samozřejmě je většina

publikačních, přičemž více než 2/3 vznikly na vysokých školách.

Odpověď na otázku, jak nejlépe podporovat výzkum v Česku, nelze jistě stavět jen na datech a statistice, na druhé straně nelze fakta pomíjet – leda že by byl jiný kurz podpory výzkumu vyvolán potřebou radikální reformy či revoluce. To evidentně potřeba není, přes všechny „potíže růstu“, k nimž patří současné financování z evropských fondů a následný výpadek těchto peněz, nedostatek lidí ve výzkumu, nedostatečná spolupráce výzkumných organizací a firem, jsou potřebné parametrické změny v systému, ale ne velká změna systému. K těm parametrickým změnám ovšem patří např. otevření našeho prostoru cizincům, zejména z neevropských zemí, větší úsilí o komercializaci výsledků výzkumu, podstatně odpovědnější vztah všech, kteří bádají, k ochraně jejich duševního vlastnictví, daleko větší snaha o publikování výsledků společných aktivit výzkumných organizací a firem. V těchto parametrech nejvíce zaostáváme za evropským průměrem – tak na potřebě změn asi něco bude.

6

Rut Bízková

Konzultantka, ředitelka Středočeského inovačního centra
Bývalá předsedkyně TA ČR

Rut Bízková se zabývá problematikou výzkumu a vývoje, ochranou životního prostředí a energetikou.

Poslední dvě desetiletí pracovala ve státní správě, naposledy jako předsedkyně Technologické agentury ČR, předtím byla krátce ministryní životního prostředí, několik let náměstkyní ministra životního prostředí, poradkyní náměstka ministra pro energetiku. V současné době je ředitelkou Středočeského inovačního centra.

Do státní správy „přestoupila“ z výzkumu – více než deset let pracovala v Ústavu jaderného výzkumu v Řeži. Vždy usilovala o efektivní státní správu, která je službou občanům. Takto přistupuje i k výzkumu: Komu bude tato aktivita užitečná? Co z ní lidé budou mít? Co stát? Umí formulovat a obhajovat své zájmy? Ví vůbec, že by nějaké měl mít?

Překážky růstu konkurenceschopnosti českého vysokého školství

Petr Matějů

Renomovaná kompendia věnovaná globální konkurenceschopnosti¹ ukazují, že konkurenceschopnost České republiky je ve srovnání s vyspělými zeměmi srovnatelné velikosti nízká a stagnující. Podílí se na tom zejména slabý inovační potenciál a nízká kvalita vzdělávacího systému jako celku, zvláště pak nízká konkurenceschopnost vysokého školství, o níž každoročně vypovídají respektované „žebříčky“ univerzit.

Významnou překážkou růstu konkurenceschopnosti vysokého školství je přitom již samotné uspořádání celého vzdělávacího systému, zejména pak:

- a) konfigurace extrémně diversifikovaného systému středního vzdělávání (odpovídající raně industriální éře) s pouze formální diverzifikací vysokého školství (téměř všechny vysoké školy mají status univerzit);
- b) disproporce mezi nízkým podílem absolventů středních škol připravujících studenty primárně na studium na vysoké škole (20 % populačního ročníku) a růstem podílu vstupujících na vysoké školy (přes 60 %);
- c) pokračující feminizace absolventů středních škol připravujících se primárně na vysokoškolské studium (gymnázia) a pokles podílu mužů mezi studenty vysokých škol, což má potenciálně negativní vliv na kvalitu v oblasti STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics).

K nejvýznamnějším překážkám růstu konkurenceschopnosti našeho vysokého školství patří:

- a) systém terciárního vzdělávání je příliš „extenzivní“ a málo efektivní – ve srovnání s obdobnými zeměmi (například Nizozemsko) neexistuje skupina

výzkumných univerzit s přednostním právem čerpat veřejné prostředky na výzkum a vývoj, nedostatečná koncentrace prostředků na výzkum špičkové kvality atd.;

- b) zastaralý model řízení (governance) vysokých škol – strategické řízení je v působnosti samosprávy a nikoli exekutivního orgánu s jasnou (osobní) odpovědností za rozvoj instituce;
- c) zdegenerovaný systém vývoje a obměny pedagogických sborů (imbreeding).

Všechny tyto překážky byly přitom zevrubně popsány ve Zprávě hodnotitelů připravené v rámci Tematického hodnocení terciárního vzdělávání (OECD) z roku 2006. V řadě oblastí byla navržena i jasná doporučení:

- a) zvýšit efektivitu systému terciárního vzdělávání a jeho celkovou konkurenceschopnost – nestalo se;
- b) vytvořit prostor pro uplatnění většího vlivu vnějších aktérů (stakeholders) v ustanovování vedení VŠ – nestalo se;
- c) rektorům zvoleným novým systémem dát větší pravomoci pro uplatňování strategického řízení VŠ, posílit odpovědnost rektorů za vývoj VŠ vůči vnějším partnerům a klientům – nestalo se;
- d) urychlit přechod od elitního k masovému terciárnímu vzdělání – děje se, součást globálního trendu;
- e) dosáhnout větší a plnohodnotné (nikoli pouze formální) diverzifikace – nestalo se;
- f) zvýšit podíl soukromých zdrojů na financování VŠ (školné, podniky) – nestalo se;
- g) posílit citlivost vysokého školství na změny na trhu práce (nejen domácího) – nestalo se;
- h) vytvořit silnější partnerství mezi VŠ, průmyslem a inovačním podnikáním,

¹ Global Competitiveness Report, IMD World Competitiveness Report, atd.

posílit inovační potenciál výzkumu na vysokých školách – nestalo se.

Závěr: naše střední školství ustrnulo v raně industriálním modelu a každá hlubší reforma vysokého školství u nás vždy narazila na

vysokoškolský „establishment“ a na strach politiků se mu aspoň trochu vzepřít. Vítězů této hry nebude mnoho, hlavními poraženými však nakonec budou vysoké školy, jejich budoucí studenti a absolventi a tím i konkurenceschopnost České republiky.

Petr Matějů

Sociolog, vysokoškolský učitel
Bývalý předseda Grantové agentury ČR

Petr Matějů se zabývá především sociálními nerovnostmi a komparací vzdělávacích systémů. V letech 1992 až 2003 působil na domácích a zahraničních univerzitách (Kalifornská univerzita v Los Angeles, Wisconsinská univerzita v Madisonu, Northwestern University v Evanstonu).

V letech 1998 až 2002 byl poslancem PSP ČR a předsedou podvýboru pro vědu a vysoké školy. V roce 2002 založil Institut pro sociální a ekonomické analýzy, kde v současné době působí jako jeho předseda. V letech 2006–2011 zastupoval ČR ve Výboru pro vzdělávací politiku OECD.

V letech 2008–2014 byl předsedou Grantové agentury ČR. V současné době je ředitelem Univerzitního centra výzkumu Vysoké školy finanční a správní, kde současně přednáší sociologii a metody sociologického výzkumu.

Vysokoškolský zákon potřebuje novelu v zájmu zvýšení konkurenceschopnosti České republiky

Karel Rais

Jádrem příspěvku bylo upozornit a diskutovat nejdůležitější legislativní změny, které budou mít pozitivní vliv na spolupráci univerzit (zejména technických) s vnějším okolím. Do konce volebního období se bude jednat spíše o menší změny, přírůstkové (postupné) než o změny transformační v rámci resortu vysokých škol.

Inovační a podnikatelská univerzita

Podmínkou nutnou (nikoliv postačující) pro vzájemnou interakci mezi průmyslem a univerzitami je otevřený a oboustranný soustavný dialog mezi firmou a univerzitou. Tento tradiční problém není dlouhodobě vyřešen. Proč tomu tak je? Důvodem je existence odlišných cílů podniku (prodat) a cílů VŠ (vzdělávání, publikace, RIV body, výjimečně i patent, transfer technologií do

praxe, problémy na obou stranách). Těsná spolupráce podniku a firmy v oblasti aplikovaného výzkumu vede ke vzniku nebo alespoň k zárodkům podnikatelské univerzity.

Co nám chybí pro dosažení vyšší konkurenceschopnosti ČR?

Vztah mezi univerzitami, zejména technickými, a firmami zcela jistě ovlivňuje stupeň konkurenceschopnosti republiky. Odlišné cíle firem a univerzit přinášejí určité diskrepance v tomto vztahu. Ale problémů je více.

Na strategické úrovni to jsou zejména chybějící:

a) ucelená národní politika ve vzdělávání, stanovující priority, postihující trendy rozvoje společnosti a strategie vzdělávání²;

financování a odpovídajícímu společenskému uznání.

² Taková politika by ovlivnila počet přijímaných uchazečů na vysoké školy, vedla by k výraznější podpoře preferovaných oblastí, k jasnějšímu

- b) národní politika v oblasti vědy, výzkumu, která by obsahovala preferované směry, a s nimi související politiky, např. inovační politika;
- c) podpora institucionální spolupráce zejména mezi školami a praxí, konkretizace podmínek této spolupráce a další aspekty spolupráce;
- d) zavedení kontraktového financování do vztahu „společnost – univerzita“, kdy by část získaných univerzitních finančních prostředků byla vázána na splnění celospolečenských požadavků praxe;
- e) společenské uznání role učitele, a to nejen univerzitního; Současné problémy univerzit nemají jádro jen v nedostatku financí, ale v celkovém postavení škol a jejich učitelů ve společnosti.
- f) odstranění inbreedingu na univerzitách, např. před vstupem do doktorských studií by měl mít doktorand alespoň tři roky praxe mimo mateřskou univerzitu; Doktorand by měl také absolvovat doplňující pedagogické studium, protože výborný expert ještě nemusí být dobrý učitel, pokud k tomu není vzdělán.
- g) profesionalizace řízení univerzit (k tomu je dobré srovnat univerzity v USA nebo

britské univerzity se stupněm řízení českých univerzit); K dobrému řízení univerzit by nepochybně přispěla manažerská studia akademických funkcionářů nebo řízení přímo profesionálními manažery, případně kombinace obou možností. Takto jsou univerzity řízeny např. v Izraeli, ve Velké Británii. Rovněž by velmi pomohla standardizace procesů - na britských nebo amerických univerzitách každý ví, kdo nese zodpovědnost za konkrétní univerzitní proces nebo za konkrétní aktivitu. Taková byrokracie umožňuje oddělení akademického světa od byrokratického, učitel „pouze“ učí a event. Zkoumá. Český vysokoškolský učitel dělá všechnu administraci a vlastní pedagogika a výzkum jsou okrajovou záležitostí, určitým „hobby“.

K rozvoji univerzit by nepochybně přispělo, pokud by bylo stimulováno podnikatelské chování a inovace univerzit, také ústavů (viz např. JMU Liverpool), existovala možnost zakládat univerzitních v.v.i., bylo podporováno zakládání univerzitních spin off firem, došlo k vyššímu využití podnikových stipendií pro nadané studenty nebo byly využity možnosti integrace talentovaných podnikatelů do výukových programů univerzit.

Karel Rais

Poslanec (ANO)
Bývalý rektor VUT Brno

V letech 2006-2014 působil Karel Rais ve funkci rektora VUT, v letech 2003-2006 jako prorektor VUT pro strategický rozvoj VUT, zastával funkci děkana Podnikatelské fakulty VUT (1996-2002) a nepřetržitě od roku 1989 pracoval v řadě akademických funkcí. Seznam jeho odborné literatury čítá více než 120 položek mezinárodních i tuzemských publikací.

Spolupracoval s desítkami českých a slovenských podniků a firem na řešení konkrétních manažerských a ekonomických problémů. V roce 2012 byl finalistou soutěže Manažer roku 2012, kterou pořádá Česká manažerská asociace.

V roce 2013 byl zvolen za hnutí ANO poslancem Parlamentu ČR, pracuje jako člen rozpočtového a zahraničního výboru PSP ČR. V rámci Parlamentu pracuje jako člen rady podvýborů (např. pro podnikatelské prostředí a dalších), zastává funkci místopředsedy Stálé komise pro kontrolu činnosti Finančního analytického útvaru Ministerstva financí, je předsedou podvýboru pro rozvojovou spolupráci atd.

Rozhodují jednotlivosti:

nelze vytvořit dobré profesně orientované studijní obory bez skutečné spolupráce VŠ s firmami

Simona Weidnerová

Novela vysokoškolského zákona účinná od 1.9.2016 přinesla novinku v podobě praxe jako součásti plnění studijních povinností. Požadavky na nově akreditované studijní programy podle novely zákona o vysokých školách zavádí akademicky a profesně zaměřené studijní programy, které musí mít odpovídajícím způsobem nastavenou strukturu studijních předmětů, jejich rozsah a charakteristiku.

U akademicky zaměřených studijních programů hraje větší roli věda a výzkum, proto musí vykazovat rozsáhlejší vědeckou a výzkumnou činnost včetně praxe v oblasti VaV. Profesně zaměřené studijní programy jsou naopak více zaměřeny na praxi studentů a přípravu na budoucí povolání přímo do praxe. Studijní plán akademicky zaměřeného bakalářského nebo magisterského studijního programu by měl být sestaven tak, aby v souladu s Rámcem kvalifikací vysokoškolského vzdělávání ČR (RKVS CR) umožňoval studentům zejména získání teoretických znalostí potřebných pro výkon povolání včetně uplatnění v tvůrčí činnosti a dále osvojení nezbytných praktických dovedností, zatímco studijní plán profesně zaměřeného bakalářského nebo magisterského studijního programu by měl být nastaven tak, aby v souladu s RKVS CR umožňoval studentům zejména zvládnutí praktických dovedností potřebných k výkonu povolání podložené získáním nezbytných teoretických znalostí. V této obecné rovině se tedy konečně dává do pohybu proces, který měl začít již v době, kdy jsme přijali Boloňskou deklaraci.

Obecné pojetí však způsobuje v praxi značné problémy, a to nejen u akademicky zaměřených, ale zejména u profesně orientovaných studijních programů. Zatímco u profesně zaměřeného bakalářského studia

definuje jako povinnou „praxi studentů v rozsahu alespoň 12 týdnů“, u magisterského studia definuje „praktickou výuku studentů v rozsahu alespoň 6 týdnů“. Nechme stranou jistou nelogičnost spočívající v tom, že praktická výuka by měla probíhat spíše na nižším, bakalářském stupni, zatímco praxe by měla dominovat až na magisterském stupni i v tvůrčí činnosti. V každém případě vysoké školy musí nastavit vnitřní pravidla.

V celé jinak na první pohled pozitivní změně je ale ukryta Hlava 22. U řady oborů navíc není příliš jasné, co znamená „věnovat se mu v praxi“. Nejen pro obory, u nichž je obtížné si představit praktickou využitelnost je významnou překážkou faktické realizace praxe a stáží studentů, která kvůli gesčnímu uspořádání zodpovědností, nakonec může vést k tomu, že výkon praxe bude čistě formální, nikoli faktický.

Gesce MŠMT

Co je „praxe“ definuje novela vysokoškolského zákona tím, že „studijní plán profesně zaměřeného bakalářského nebo magisterského studijního programu je sestaven tak, aby umožňoval studentům zejména zvládnutí praktických dovedností potřebných k výkonu povolání podložené získáním nezbytných teoretických znalostí“. Jako práva studenta následně jen v § 62 odst. (2) konstatuje, že na studenta, který vykonává praktickou výuku a praxi, se vztahují obecné předpisy o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a pracovních podmínkách žen. (§ 132 až 138 a § 150 zákoníku práce). Z tohoto ustanovení vyplývá, že praxe studentů není vykonávána ani v pracovním poměru ani na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr.

Gesce NAÚ

Prováděcí předpis MŠMT určuje pouze týdenní limity délky praxe, nikoli přepočtem na rozsah hodinové dotace, například alikvotně úvazku. Praxe se uskutečňuje různě v různých studijních programech, resp. oblastech vzdělávání a bude na posouzení NAÚ, aby určil, zda je uskutečňování rozsahu praktické výuky adekvátní stupni a obsahu kurikula. Na posouzení NAÚ bude i to, zda je praktickou výukou naplňován profil absolventa, výsledky učení, cíle studia a další náležitosti dle Standardů pro studijní programy, resp. oblasti vzdělávání. K otázkám, zda má či nemá být na praxi konána produktivní a tvůrčí činnost a zda má být honorována či nikoli se MŠMT vyjadřuje vyhybavě s tím, že toto bude NAÚ posuzovat konkrétně konkrétních případech.

Gesce MPSV

MPSV pracovní právní předpisy praxe studentů vysokých škol neupravují. Z ustanovení § 62 odst. 2 zákona o vysokých školách vyplývá, že praxe studentů není vykonávána ani v pracovním poměru ani na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr a MPSV není věcně příslušné k posouzení toho, na základě jakých smluv se praxe konají ani jaký má být jejich obsah, přičemž problematika bezpečnosti a ochrany zdraví při práci je v obecné rovině upravena v § 101 až 108 zákoníku práce a dále zákonem o zajištění dalších podmínek bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (zákon č. 309/2006 Sb.), je tedy v gesci Státního úřadu inspekce práce posuzovat případnou závislost práce a její produktivitu.

Gesce Státního úřadu inspekce

Státní úřad inspekce práce (SÚIP) s účinností od roku 2012 provádí namátkové kontroly a postihuje nejen tzv. švarcsystém, ale také dobrovolnickou činnost (tj. práci bez nároku na odměnu) jako nelegální práci, za kterou uděluje sankce. Častým argumentem inspektorátu práce v těchto případech je, že úplatnost již není základním znakem závislé činnosti a z toho důvodu lze i dobrovolnickou činnost a neplacenou praxi a stáže studentů podřadit pod závislou práci, která musí být nutně vykonávána v pracovním poměru.

Stanovisko SÚIP je v souladu s doporučením JUDr. Terezy Erényi, LL.M., Mgr. Daniela Vejsady, aby zaměstnavatelé dbali na obezřetnost při využívání neplacené praxe studentů, konkrétně: „...aby se student na praxi pokud možno aktivně nezapojoval do výdělečné činnosti zaměstnavatele a aby se jeho postavení nedalo připodobnit k zaměstnanci.“

Gesce Soudu

Nejvyšší správní soud v rozhodnutí ze dne 23.3.2012 č.j. 4 Ads 175/2011-92 v případě ženy, která pracovala zdarma jako dobrovolník pro neziskovou organizaci, konstatoval, že chybí jedna ze základních náležitostí, a to odměna za vykonávanou práci. Bez této podstatné náležitosti se nejedná o závislou práci v režimu zákoníku práce. Toto rozhodnutí je průlomové – podobné případy jsou stále posuzovány inspektorátem práce jako nelegální zaměstnávání, (dle § 5 písm. e) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, který definuje nelegální zaměstnávání osob jako výkon závislé práce fyzickou osobou mimo pracovní poměr (vztah). Toto rozhodnutí má sice vliv na neplacené praxe a stáže studentů, avšak postup i stanovisko SÚIP je nadále neměnné.

Hlava 22

Vysoké školy budou nově povinny mít pro všechny studenty zajištěnou praxi v různé délce, různé míře a různé hodinové dotaci a na různé činnosti (od pomocné práce v oboru až po tvůrčí činnost v oblasti VaV). Podle situace placenou, či neplacenou. Aby mohla být praxe neplacená, nesmí jít o produktivní činnost. Přitom studijní plán profesně zaměřeného bakalářského nebo magisterského studijního programu má být dle novely sestaven tak, aby umožňoval studentům zejména zvládnutí praktických dovedností potřebných k výkonu povolání podložené získáním nezbytných teoretických znalostí. Produktivní činnosti se tedy dle definice MŠMT zcela nelze vyhnout. Navíc pro mnohé pracovní pozice jsou dnes tzv. přenositelné kompetence (vhodné pro každé zaměstnání) důležitější než odborné vzdělání. Patří mezi ně např. schopnost řešit problémy, efektivně komunikovat, samostatně se učit a pracovat v týmu, ale i

znalost cizích jazyků či práce s počítačem. Ty se student naučí v praxi, nikoli ve škole, ale dají se již připodobnit zaměstnanci.

Podniková stipendia

– obdobně nedořešený problém

Od 1. 1. 2011 může zaměstnavatel do daňových nákladů zahrnout tzv. motivační příspěvek poskytnutý na základě smluvního vztahu žákovi nebo studentovi, který se pro zaměstnavatele připravuje na výkon profese. Motivační příspěvek je účelově určen na stipendium, příspěvek na stravování, ubytování, vzdělávání v zařízeních související s budoucím výkonem profese, jízdné v hromadných dopravních prostředcích do místa vzdělávání a na pořízení osobních ochranných pomůcek a prostředků nad rámec zvláštních předpisů, tedy prokazatelně na životní náklady spojené se studiem.

I v této oblasti nastává paradoxní situace. Od účinnosti novely zákona o daních z příjmů v roce 2011, až do roku 2012 se postupovalo (obdobně jako u praxe a stáží studentů) podle výkladu doporučujícím stanoviskem, aby byla se studenty uzavírána tzv. inominátní smlouva dle Občanského zákoníku. Od roku 2012 je platná právní věta: „Poskytnutí stipendia podmíněné závazkem studenta pracovat po ukončení studia několik let v pracovním poměru u jeho poskytovatele není půjčkou, nýbrž příjmem plynoucím v souvislosti s budoucím výkonem závislé činnosti dle § 6 odst. 1 písm. d) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. (Podle rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 09.08.2012, čj. 2 Afs 47/2012–18)

Paradoxně, přestože zákon definuje motivační příspěvek jako stipendium určené na sociální, tedy „životní náklady studenta“ (s finančními limity 5 000 Kč měsíčně u žáka a 10 000 Kč měsíčně u vysokoškolačka), jde na straně studentů o zdanitelný příjem související s budoucím povoláním, jinak řečeno, zdaňuje se stejně, jako mzda! To vše kvůli rozhodnutí NSS a nedořešené legislativě podpory stipendií, praxe, stáží studentů.

K nejnvýznamnějším překážkám faktického výkonu praxe, stáží a podnikových stipendií:

- a) Neplacená praxe není nelegální práce, i když z ní může mít zaměstnavatel prospěch (má s ní spojeny také náklady). Řešení: zavést do Vysokoškolského zákona podmínky smluvní formu placené a neplacené „praxe při studiu“, která je součástí plnění studijních povinností a dořešit autorská práva pro praxi v oblasti VaV i bezpečnost ochrany zdraví a formát spolupráce firem a VŠ, při kterém student nabývá přenositelné kompetence.
- b) Placená praxe, kterou student vykonává jako tzv. produktivní činnost, není pracovním poměrem. Je potřeba sjednotit terminologii nebo kriteriálně odlišit, co se rozumí praxí a co se rozumí praktickou výukou, a to zejména ve vazbě na produktivní činnost, za kterou může vznikat nárok na odměnu, a to jednoznačně kriteriálně odlišit od neplacené formy praxe a stáže nejen pro výkon práce, ale také pro tvůrčí činnost v oblasti VaV.
- c) Nedefinovat Motivační příspěvek jako výkon budoucího povolání, ale jako jednoznačnou formu firemní stipendijní podpory, a to nejen stipendium na životní náklady, ale také na podporu tvůrčí činnosti v oblasti VaV. Kriteriálně stanovit Motivační příspěvek jako sociální podporu tzv. podnikové stipendium, zejména pro podporu technických a lékařských oborů a formulovat smluvní rámec tohoto stipendia tak, že by neměl být zdaňován jako mzda.

Závěr

Nedostatečné získání praktických zkušeností je považováno za jeden z největších nedostatků absolventů vysokých škol. Stále více se projevuje nerovnováha mezi tím, s jakými znalostmi a dovednostmi absolventi opouštějí školu a jaké kompetence na trhu práce nejvíce potřebují. Zajistit placenou praxi v oboru pro všechny studenty je nereálné. Pokud budou pravidla praxe s ohledem na existující podmínky naplňována jen formálně (studenti budou psát eseje a dostanou razítko od firmy, aniž by nabývali

skutečné praktické dovednosti, a to včetně práce pomocné vědecké síly na projektech VaV ve spolupráci s firmami) a pokud na praxi a stážích nebude vykonávána produktivní činnost, budeme dál žehrat nad nepřipravenými absolventy pro trh práce, kteří navíc musí obstát v čím dál větší

konkurenci vysokoškoláků. Povedeme nekonečné debaty o kvalitě studia, kterou je protkaná celá novela VŠ zákona. Nelze zkrátka vytvořit dobré profesně orientované studijní obory bez skutečné spolupráce VŠ s firmami, proto musí existovat transparentní podmínky.

Simona Weidnerová

Výkonná ředitelka ISEA

Simona Weidnerová je zakládající členkou Institutu pro sociální a ekonomické analýzy (ISEA). Je spoluautorkou Bílé knihy terciárního vzdělávání (2009) a Věcného záměru zákona o finanční pomoci studentům (2011). Mezi její výzkumná témata patří problematika lidského kapitálu, nerovností v přístupu ke studiu, sladování rodičovství v době studia, work-life balance a diversity management.

V letech 2004–2005 v rámci přípravy nového občanského zákoníku působila v projektu zaměřeném na veřejnou prospěšnost. V letech 2006–2010 byla poradkyní ministryně školství, kde odborně garantovala přípravu reformy finanční pomoci studentům. Je (spolu)autorkou řady odborných publikací.

Inovační kapacita Česka: Potenciál aplikovaného výzkumu a inovací pro konkurenceschopnost

Martin Bunčec

K nejvýznamnějším součástem inovační kapacity dané ekonomiky patří schopnost firem prosadit se na globálních trzích prostřednictvím vlastních inovací. Pro pochopení a popis inovační kapacity, resp. inovačního ekosystému Česka je důležité rozlišovat základní pojmy, chápat rozdíl mezi invencí a inovací. Invence je nápad daného autora, pro inovaci hrají zásadní roli zákazníci, pochopení jejich potřeb/požadavků a obecně důkladné znalosti trhu. Toto je první zásadní východisko. Dále je důležitým východiskem fakt, že inovační ekosystém Česka je součástí globalizované ekonomiky a klíčovými prvky tohoto systému jsou firemní strategie. Aplikovaný výzkum a vývoj je pak velmi důležitou, nikoliv však nezbytnou součástí inovací, které mohou mít mnoho různých podob.

INKA – mapování inovačních kapacit Česka, je systém posuzování stavu a výhledů inovací u nás založený na metodickém základu

projektu realizovaného TAČR v letech 2014 a 2015. Navržené metodiky a postupy byly podrobeny mezinárodní oponentuře a současně v letech 2015 a 2016 pilotně ověřeny na celkem 452 podnicích, které měly v roce 2013 dohromady přes 240 tis. zaměstnanců, vyprodukovaly 807 mld. Kč exportu a vydaly 30 mld. Kč na výzkum a vývoj. Více o INKA a výsledcích projektu lze nalézt na <https://inka.tacr.cz>.

Mezi hlavní zjištění z pilotního ověření patří skutečnost, že ačkoliv je Česko závislou ekonomikou, již přestává být pouze zemí montoven. Současně je Česko vysoce inovativní ekonomikou, ovšem s inovacemi nižších řádů. U průlomových inovací jsou české firmy spíše adaptéry či adoptéry, tedy těmi, kteří následují inovace někoho jiného. Zásadní roli pro rozvoj inovačního ekosystému Česka hrají nadnárodní společnosti, resp. společnosti se zahraničními vlastníky. Hlavními bariérami inovací jsou

pak lidské zdroje, aspirace, kompetence, a zkušenosti lidí v Česku, dále finanční zázemí společně s tržními kompetencemi firem. Důležitým závěrem šetření je jen omezená relevance agregátních statistik. Statistiky dávají celkový přehled, ale nevypovídají o vnitřních poměrech inovačního ekosystému.

Toto omezení lze demonstrovat na mnoha příkladech – při porovnání hrubé přidané hodnoty na zaměstnance pro tzv. domácí a zahraniční firmy, kdy vychází zahraniční společnosti jako „produktivnější“, ale tento rozdíl může být diametrálně odlišný v různých sektorech a důvody mohou být velmi rozdílné. Z pohledu inovací se ukazuje, že není rozhodující vlastnictví dané společnosti, ale její autonomie v rozhodování. Toto jednoznačně potvrzují výsledky řízených hloubkových rozhovorů v inovativních firmách, které jsou nejcennější součástí projektu INKA. Dalším obecně užívaným agregátním statistickým údajem je objem exportu v různých odvětvích. Z pohledu inovační kapacity je nutné tento údaj doplnit podílem přidané hodnoty vytvořené v Česku na daném objemu exportu. Ten tvoří

v posledních letech v Česku cca 52 % (proti např. 74 % v Německu či 72 % v Rakousku). Základním předpokladem správného zacílení a tím účinnosti podpůrných nástrojů inovační politiky je tak hluboká znalost tržní pozice, dlouhodobých cílů a potřeb různých skupin firem a dalších aktérů národního inovačního ekosystému.

Co tedy podle dosavadních výsledků zvyšuje inovativnost ekonomiky Česka? Je to zejména růst počtu globálně úspěšných endogenních (doma založených) firem, které investují do ambiciózních inovativních projektů, dále rozšiřování (nejen) výzkumně-vývojových aktivit nadnárodních společností, které jsou globálními lídry v Česku a rozvoj jejich spolupráce s českými inovativními malými a středními podniky. Dále je důležitý rostoucí počet podnikatelů, kteří mají osobní zkušenost se selháním strategie založené na nákladové optimalizaci a také růst sofistikované poptávky tvořené globálními technologickými lídry expandujícími do Česka. Velmi důležitý je růst celosvětově úspěšných českých firem.

14

Martin Bunčeka

Místopředseda TA ČR

Martin Bunčeka je absolventem Univerzity Pardubice, Fakulty chemicko-technologické, postgraduální studium absolvoval na farmaceutické fakultě Univerzity Karlovy v Hradci Králové. Absolvoval pracovní pobyt na univerzitě v Oxfordu a Eindhoven. Do roku 2014 působil jako odborný asistent na Univerzitě Pardubice, fakultě chemicko-technologické, kde přednášel molekulární biologii a genetiku a rovněž molekulárně biologické metody, na Karlově univerzitě, farmaceutické fakultě v Hradci Králové v předmětu genová terapie.

Působil na manažerské pozici vedoucího výzkumu a vývoje GENERI BIOTECH s.r.o. a manažera kvality ISO 9001. Je (spolu)řešitelem řady národních i mezinárodních grantových projektů.

Získal vlastní zkušenosti nejen na poli ochrany výsledků výzkumu a vývoje (patenty a jiné), uplatnění výsledků výzkumu a vývoje v praxi, ale také nákupu a využití know-how včetně due-diligence. Je (spolu)autorem citovaných odborných publikací v impaktovaných časopisech a patentů, které jsou využívány v praxi.

Nyní se aktivně věnuje podpoře výzkumu, vývoje a inovací v Technologické agentuře České republiky, působí jako nezávislý expert programu Eurostars a příležitostně přednáší.

Výzkum ve společenských a humanitních vědách

je významný (nejen) pro stát a veřejnost

Karel Oliva

Výsledky výzkumu ve vědách společenských (např. ekonomie, sociologie, právo) a humanitních (např. historie a kunsthistorie, jazykověda a literární věda) mají – na rozdíl od výsledků věd přírodních – jen omezenou možnost komerčního využití, resp. využití ve spolupráci s komerčními subjekty, což je dáno především smyslem a cílem provádění aplikovaného výzkumu v těchto oblastech. Tento smysl je potřeba hledat (a nacházet) v oblastech

1. všeobecné vzdělanosti pracovní síly, která je základní podmínkou konkurenceschopnosti společnosti (resp. státu jako organizované společnosti),
2. podpory racionálního vládnutí a veřejné správy obecně, které se neobejdou bez znalostí o struktuře a fungování společnosti (včetně např. hospodářství) a o chování jedinců, již ji tvoří.

Konkurenceschopnost jedince na trhu práce je kromě jeho základní odborné kvalifikace dána do značné míry také jeho všeobecným rozhledem (zcela zásadní podmínkou je např. gramotnost, která je sice v Evropě brána za zcela samozřejmou, ale vývoj např. uprchlické krize ukazuje, že takové stanovisko bude potřeba přehodnotit), schopností orientovat se v základních sférách financí a práva, schopností dorozumět se v cizím jazyce

(minimálně v angličtině), schopností učit se stále novým poznatkům. Je přitom zřejmé, že vyšší konkurenceschopnost jedinců ve svém součtu vede i ke zvýšení konkurenceschopnosti celé společnosti (resp. státu).

Kromě těchto základních efektů je potřeba ještě zmínit předpoklady, že vyšší vzdělanost vede

1. k vyššímu občanskému uvědomění (konkrétně např. ke zlepšení dodržování zákonnosti),
2. ke zvýšené sociální (národní) soudržnosti,
3. ke snížení paternalistických požadavků na stát.

Z výše uvedeného pak vyplývají i zásadní aspekty aplikace výsledků ve společenských a humanitních vědách:

1. mají smysl pouze tehdy, pokud jsou distribuovány do nejširších vrstev obyvatelstva,
2. slouží pro efektivní fungování státu, vládnutí a správy.

To lze alternativně shrnout do poznatku, že přínos výsledků aplikovaného výzkumu v sociálních a humanitních vědách je typicky celospolečenský, jeho finanční efekty jsou spíše nepřímé a mají vzdálenější časový horizont, což ale nic neubírá z jejich vysoké užitečnosti, a tedy i potřeby.

Karel Oliva

Jazykovědec

Bývalý ředitel Ústavu pro jazyk český AV ČR

Vystudoval matematickou lingvistiku na Matematicko-fyzikální fakultě Univerzity Karlovy. Působil v Bulharské akademii věd (1989-90), na Sárské univerzitě v Saarbrücken (1990-2001), kde se r. 2001 habilitoval, v Rakouském ústavu pro výzkum umělé inteligence ve Vídni (2001-06), v letech 2003-2016 byl ředitelem Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky.

Hlavní oblastí jeho odborného zájmu je formální syntax přirozených jazyků, včetně inovativních přístupů vedoucích k praktickým (počítačovým) aplikacím. Publikoval cca 95 původních vědeckých prací, byl vedoucím výzkumných týmů a spoluautorem implementací řady softwarových celků (mj. *Korektoru české gramatiky* pro Microsoft Office), věnuje se i popularizaci vědy.

Metodika 17+ z pohledu vysokých škol

Tomáš Opatrný

Rada pro výzkum, vývoj a inovace (RVVI) na svém listopadovém zasedání schválila novou metodiku hodnocení výzkumu (tzv. Metodika 17+) a odeslala ji do meziresortního připomínkového řízení. Po mnoha letech diskusí a utracených mnoha desítkách milionů korun z evropských fondů (původní rozpočet tzv. IPn Metodila byl plánován na 112 mil. Kč) je konečně k dispozici oficiální dokument, který má být předložen ke schválení vládě. Všimněme si zde několika momentů, zejména z pohledu vysokých škol.

Metodika 17+ reaguje na nedostatky dosavadního systému, který je z velké míry založen na bodování dosažených výsledků. To brání podchycení mnoha dalších aspektů výzkumné práce a je tedy velmi žádoucí najít komplexnější přístup. Pro vysoké školy, jejichž největší hodnota je založena na synergii vzdělávání a výzkumné a další tvůrčí práce, by byl efektivní systém hodnocení výzkumu a vzdělávání velmi užitečný. Nic takového ovšem v Metodice 17+ nenajdeme, třebaže se v textu píše, že „*navrhované hodnocení zohledňuje rozdílnost poslání výzkumných organizací ve výzkumném systému*“. Autoři se s věcí vypořádali pouze několika vágními odstavci zmiňujícími moduly „*Společenská relevance*“, „*Viabilita*“ a „*Strategie a koncepce*“ a úpravu názvu. Třebaže zákon ukládá RVVI přípravu „*Metodiky hodnocení výsledků výzkumných organizací a výsledků ukončených programů*“, předložený dokument se jmenuje „*Metodika hodnocení výzkumných organizací a hodnocení programů účelové podpory*“. Ačkoliv by se i v rámci stávajícího zákona dalo udělat mnoho pro zlepšení dosavadního systému hodnocení, soulad se zákonem tu autory příliš nezajímá. „*Výsledky*“ sice vypadly z názvu, jak ale metodicky hodnotit například vysokoškolské výzkumné vzdělávací aktivity, jejich společenský přínos a užitečnost, se stejně nedozvíme.

Dozvíme se ale, že organizace jako celky budou „škálovány“ na čtyřbodové stupnici A-

B-C-D, a že podle výsledku se pak rozdělí případný nárůst financí. Znamená to, že i každá vysoká škola, jakkoliv velká či heterogenní, bude nakonec onálepkována jediným písmenkem. Jak toto může přispět k naplnění proklamovaného cíle „*zavést hodnocení výzkumných organizací, které bude motivovat ke zvyšování kvality výzkumu*“? Představme si typickou univerzitu s několika fakultami, z nichž některé jsou výzkumně zaměřené a aspirující na stupeň A, kdežto jiné jsou zaměřené spíše na profesní přípravu a výzkum u nich hraje spíše druhořadou roli. Podle čeho se oškáluje celá škola? Podle výzkumně nejlepší fakulty? Nebo se to nějak zprůměruje? Metodika 17+ to neřeší, takže nezbývá než hádat; každá z variant má ale zásadní nedostatky. Pokud se bude univerzita známkovat podle své vědecky nejvýkonnější fakulty, bude tu motivace z jedné či dvou fakult udělat výkladní skříň a druhořadý výzkum uklidit jinam. Pokud se bude průměrovat, způsobí to značné pnutí uvnitř univerzit, kde vědecky výkonné ústavy se budou chtít zbavit nevýzkumně zaměřených pracovišť, která je v tomto systému hodnocení budou stahovat dolů.

Občas od autorů slyšíme, že to ničemu nebude vadit, že nikdo o finance nepřijde, jen se bude nějak rozdělovat ten nárůst navíc. To je ale falešná útěcha – jednak nejde jen o peníze, ale i o prestiž a reputaci. Pokaždé, když se vede řez, bude někdo poblíž hranice – a někdo takový může skončit nespravedlivě pod ní, zatímco konkurent, který nebyl o moc lepší, bude o stupeň výš. A půjde-li o peníze, nikde není jistota, že se bude vždy dělit jen nárůst. Co když celkové finance poklesnou? Bude se pokles dělit plošně? To je asi špatně. Nebo se bude šetřit spíše na méně kvalitních pracovištích než na těch nejlepších? Jak ale? Ač metodice hodnocení výzkumu nepřísluší stanovovat dělení financí, jedna kapitola se věnuje principům institucionálního financování v implementačním období. O možném poklesu financí však není ani slovo.

Vágnost textu je zcela zásadním problémem předkládané Metodiky 17+. Je zde sice plno bohubilých slov o sledování přenosů výsledků do praxe a spolupráce s aplikační sférou, jak se ale bude tento přenos sledovat, či jak konkrétně se bude spolupráce s aplikační sférou hodnotit, to se z textu nedozvíme. Dočteme se sice, že „výstupem bude strukturovaný soubor bibliometrických ukazatelů s informacemi o každém hodnoceném výstupu“, ale o jaké ukazatele se má jednat, text mlčí. Čteme, že „po zpracování bibliometrických ukazatelů pro jednotlivé výsledky hodnocené nástrojem 1 (bibliometrie) budou podklady (tj. včetně posudků jednotlivých výsledků hodnotiteli hodnocených nástrojem 2) agregovány na úroveň oborů a předány panelům pro analýzu, posouzení a zpracování odborného komentáře“. Nedozevíme se, ale jaké podklady budou agregovány a kým. Nevíme, kdo bude provádět zásadní rozhodnutí, nevíme, podle jakých kritérií. Metodika 17+ se jeví jako text, podle kterého nelze při hodnocení postupovat buď vůbec, anebo lze postupovat takřka jakkoli. Úřednická libovůle je ale to poslední, co si můžeme v tak zásadní věci přát. Jak plyne ze zákona, měli bychom mít k dispozici i metodiku hodnocení výsledků ukončených programů. To je velmi důležité,

abychom věděli, jaký dopad měly veřejné finance vynaložené v miliardových částkách na účelovou podporu výzkumu. Metodika 17+ této problematice věnuje necelou stránku (!). Zcela bezobsažný text se tu pouze odvolává na zákon a na usnesení vlády 351 z 13. května 2015 podle kterého se má „do 31. prosince 2016 předložit obecně závazný dokument upravující přípravu a hodnocení programů a skupin grantových projektů výzkumu, vývoje a inovací“. Hlava 22? Takto vypadá přístup ke sledování efektivity dotačních financí v praxi.

Uvedené výtky představují jen několik příkladů z cca 80 připomínek, které k návrhu vypracovala Rada vysokých škol (RVŠ). Podle jejího názoru to je neúplný a nedopracovaný text, který je z velké části nejasný, nejednoznačný a nesrozumitelný. Předložená Metodika 17+ se podle stanoviska RVŠ v žádném případě nemůže stát významným zdrojem informací pro strategické řízení a nemůže stimulovat výzkumné organizace k efektivnímu plnění své role v systému výzkumu, vývoje a inovací tak, jak si klade za cíl Národní politika výzkumu, vývoje a inovací České republiky na léta 2016–2020. Na místě by bylo kompletní přepracování tohoto dokumentu.³

Tomáš Opatrný

Profesor na Katedře optiky PŘF UP
Místopředseda Rady vysokých škol

Profesně se zabývá kvantovou informatikou, kvantovou a atomovou optikou a termodynamikou, zkoumá otázky spinového stlačování a potlačování neadiabatických přechodů v kvantových systémech.

V letech 1995 až 2003 pobýval na zahraničních výzkumných pracovištích v Německu (univerzity v Jeně a v Erlangenu), v Izraeli (Weizmannův institut) a v USA (Texas A&M University).

Je autorem přes 70 mezinárodně publikovaných prací s cca 1 600 citacemi. Za recenzní posuzování článků pro časopisy American Physical Society získal ocenění „Outstanding referee“.

V letech 2010-2011 byl členem vládní Rady pro výzkum, vývoj a inovace (RVVI), v současné době je členem Komise pro hodnocení výsledků při RVVI.

V letech 2006-2014 byl proděkanem přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého, nyní je místopředsedou akademického senátu Univerzity Palackého a místopředsedou Rady vysokých škol.

³ Zveřejněno také na <http://vedavyzkum.cz/blogy-a-rozhovory/tomas-opatrný/metodika-17-z-pohledu-rady-vysokych-skol-2>.